

Spis treści

Wprowadzenie	9
Rozdział 1. Geografia ekonomiczna we współczesnych realiach	11
1.1. Geografia ekonomiczna – jej źródła; nowa geografia ekonomiczna	11
1.2. Przestrzeń i jej miejsce w gospodarce	15
1.3. Kierunki zmian we współczesnej gospodarce	21
1.3.1. Globalizacja	22
1.3.2. Fordyzm i postfordyzm	23
1.3.3. Gospodarka oparta na wiedzy (GOW)	25
1.3.4. Gospodarka kreatywna	27
Pytania kontrolne	28
Literatura	28
Rozdział 2. Środowisko geograficzne	31
2.1. Wstęp	31
2.2. Wpływ środowiska na działalność społeczno-gospodarczą człowieka	34
2.3. Zmiany środowiska w wyniku działalności społeczno-gospodarczej człowieka	40
2.4. Zmiany klimatu. Globalne ocieplenie czy totalne zlodowacenie	46
2.5. Podsumowanie	51
Pytania kontrolne	53
Literatura	53
Rozdział 3. Zasoby środowiska geograficznego	55
3.1. Wstęp	55
3.2. Klasyfikacja zasobów środowiska geograficznego	55
3.3. Podział i klasyfikacja zasobów naturalnych	57
3.4. Znaczenie zasobów naturalnych w rozwoju społeczno-gospodarczym	60
3.5. Wzrost gospodarczy a zanieczyszczenie środowiska	64
3.6. Eksploatacja zasobów naturalnych	67
3.7. Podsumowanie	75
Pytania kontrolne	76
Literatura	76
Rozdział 4. Układ ludnościowy	78
4.1. Uwarunkowania przestrzennego rozmieszczenia ludności	78
4.1.1. Miejsce geografii ludności wśród dyscyplin naukowych	78

4.1.2. Przestrzenna struktura ludności	80
4.1.3. Migracje	84
4.2. Nurty teoretyczne kształtowania się układów ludnościowych	89
4.3. Struktura kapitału ludzkiego	92
4.3.1. Struktura ilościowa ludności	92
4.3.2. Struktura jakościowa zasobu ludzkiego	97
Pytania kontrolne	100
Literatura	100
Rozdział 5. Układ osadniczy	101
5.1. Wstęp	101
5.2. Osadnictwo wiejskie	103
5.3. Urbanizacja w ujęciu globalnym	108
5.4. Osadnictwo miejskie	112
Pytania kontrolne	118
Literatura	118
Rozdział 6. Problem lokalizacji w gospodarce przestrzennej	119
6.1. Podstawowe pojęcia	119
6.2. Teorie lokalizacji	123
6.3. Działalność gospodarcza a lokalizacja	126
6.4. Atrakcyjność lokalizacji	135
Pytania kontrolne	139
Literatura	139
Rozdział 7. Rola innowacji w rozwoju przestrzennym	142
7.1. Pojęcie oraz rodzaje innowacji	142
7.2. Sposoby pobudzania oraz dyfuzji innowacji w przestrzeni społeczno-gospodarczej	147
7.3. Znaczenie innowacji w rozwoju regionów	155
Pytania kontrolne	159
Literatura	160
Rozdział 8. Nauka i sieci gospodarcze w przestrzeni	163
8.1. Wiedza i jej znaczenie we współczesnej gospodarce	163
8.2. Paradygmat sieciowy rozwoju przestrzennego	173
8.3. Tworzenie i funkcjonowanie globalnych połączeń sieciowych	186
Pytania kontrolne	197
Literatura	197
Rozdział 9. Przestrzenny wymiar struktur i procesów społeczno-gospodarczych	201
9.1. Struktura przestrzenna gospodarki narodowej	201

9.2. Rozwój regionalny i lokalny	203
9.3. Struktury i układy społeczno-gospodarcze występujące w gospodarce	211
9.3.1. Specyfika i rodzaje dystryktów przemysłowych	211
9.3.2. Klaster i terytorialny system produkcyjny	214
Pytania kontrolne	222
Literatura	222
Rozdział 10. Kształtowanie się ładu światowego w XX wieku. Krótki za- rys historyczny 1918-2001	225
10.1. Wstęp	225
10.2. I wojna światowa i jej skutki polityczne	226
10.3. Okres międzywojenny	227
10.4. II wojna światowa i jej konsekwencje	233
10.5. Okres powojenny	238
Pytania kontrolne	249
Literatura	250
Rozdział 11. Nowe trendy w geopolityce na początku XXI wieku	251
11.1. Wstęp	251
11.2. Cywilizacje na przestrzeni dziejów i we współczesnym świecie	252
11.3. Świat wielu cywilizacji – ewolucja poglądów	253
11.3.1. Teoria polityczna A. Tofflera oraz koncepcja F. Fukuyamy	254
11.3.2. Zderzenie cywilizacji w ujęciu Huntingtona	256
11.4. Cywilizacja uniwersalna – modernizacja i „westernizacja”	257
11.4.1. Pojęcie cywilizacji uniwersalnej	257
11.4.2. Źródła cywilizacji uniwersalnej	257
11.4.3. Modernizacja	258
11.4.4. Westernizacja	259
11.5. Macdonaldyzacja i McŚwiat jako nowe kierunki rozwoju cywilizacji ...	259
11.5.1. Uniwersalizm na przykładzie macdonaldyzacji	259
11.5.2. McŚwiat w warunkach nowego (nie)ładu światowego	260
11.6. Zakończenie	261
Pytania kontrolne	261
Literatura	262
Spis rysunków	263
Spis tabel	264

Wprowadzenie

Gospodarka na progu XXI w. coraz bardziej staje się gospodarką globalną. Fakt ten pociąga za sobą różnego rodzaju konsekwencje dla jednostek gospodarczych, państw czy poszczególnych ludzi. Równocześnie szybki postęp techniczny i zastosowanie jego osiągnięć w praktyce zmieniają warunki życia całych społeczności. Okres, który obecnie występuje w gospodarce, można określić permanentną innowacją, która poprzez dyfuzję wkracza we wszystkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego. W efekcie pojawiają się nowe usługi, produkty, zmieniają się mody, gusta czy upodobania. To wszystko powoduje, że współczesny świat się zmienia, i to dynamicznie. Zmiany te kumulują się, powodując, że dla przeciętnego człowieka są one często niezrozumiałe, a z drugiej strony bardzo uciążliwe. Twierdzi się, że tylko ustawiczne uczenie się daje szansę na dostosowanie się do tych zmian.

W kontekście tych ogólnych uwag należy podkreślić rolę, jaką odgrywa przestrzeń we współczesnych realiach. Z jednej strony wraz z rozwojem środków komunikacji uległa ona „skurczeniu” – wszędzie jest blisko; z drugiej strony dzięki rozwojowi tych elementów infrastruktury komunikacyjnej poznajemy jej różnorodność. Okazuje się, że przestrzeń stanowią nie tylko elementy przyrody (ożywionej i nieożywionej), ale też ludzie ze swoją kulturą zarówno materialną, jak i duchową. Antropogenizacja przestrzeni jest faktem i trzeba się z tym pogodzić, jednak należy dokonywać zmian w sposób przemyślany i racjonalny. Ta współczesna przestrzeń staje się ważnym elementem w gospodarce. Nie jest już tylko statycznym tłem, miejscem, gdzie robimy interesy, ale staje się istotnym składnikiem procesów gospodarczych, w których bazuje się często na materialnych, a coraz częściej także na niematerialnych zasobach danego miejsca. Te niematerialne zasoby tworzą ludzie w skomplikowanym procesie interakcji w skali lokalnej. To właśnie lokalne społeczności tworzą unikatowe zasoby tej przestrzeni, które stają się atutem w konkurowaniu poszczególnych gospodarek. Często zastanawiamy się, dlaczego – mimo podobnego stopnia rozwoju – w jednym miejscu żyje się nam lepiej, w innym gorzej, w jednym interesy gospodarcze przynoszą sukces, w innych niepowodzenie. Aby zrozumieć obecną gospodarkę, należy poznać współczesną przestrzeń, a szczególnie jej wymiar gospodarczy i społeczny. Równocześnie na tę przestrzeń oddziałuje polityka, co powoduje, że coraz częściej używa się pojęcia geopolityka. Musimy zdawać sobie sprawę, że zagospodarowanie danego miejsca w przestrzeni, warunki życia, jakie tam panują, relacje społeczne zostały ukształtowane w wyniku całego splotu wydarzeń o charakterze ekonomicznym, społecznym czy politycznym. Dlatego, jeśli chcemy poznać dane miejsce, powinniśmy dążyć do poznania nie tylko walorów przyrodniczych czy historycznych, ale także uwarunkowań gospodarczych, społecznych i politycznych.

Próba przybliżenia tej wiedzy jest niniejsza książka. Autorzy postawili sobie za zadanie opisać współczesną przestrzeń społeczno-gospodarczą, w tym także uwarunkowania polityczne czy kulturowe w niej zachodzące. Dlatego w tekście, poza wiadomościami podstawowymi dotyczącymi całokształtu działalności człowieka w przestrzeni, znajdujemy treści dotyczące najnowszych form gospodarowania, innowacji, kształtowania się sieci gospodarczych itp. Takie ujęcie, zdaniem autorów, ma na celu dostarczenie czytelnikowi wiedzy potrzebnej do poznania ram funkcjonowania gospodarki w nowych realiach, nie zapominając przy tym o aspekcie przestrzennym, gdyż każda działalność człowieka odbywa się w czasie i przestrzeni. Nie możemy żyć poza czasem ani tym bardziej poza przestrzenią.

Autorzy dziękują prof. Januszowi Słodczykowi i prof. Krystianowi Heffnerowi za cenne uwagi, które pozwoliły w znacznym stopniu podnieść walory niniejszej książki.

Stanisław Korenik